

Visat núm. 7
(abril 2009)

Publicada el 1884, *L'Escanyapobres* és una novel·la breu en la qual tres personatges encarnen amb diferents matisos el mal de l'avarícia. La Tuies, casada primerament amb el notari de la vila don Magí Xirinac, a qui mou la cobdícia de la propietat, esdevé un personatge dominant i tirànic.

Quan enviuda, contrau matrimoni en segones núpcies amb l'Oleguer. Aquest matrimoni ocuparà el primer pla de l'obra, tot dramatitzant les expressions més desbordades del desig d'acumulació de capital, signes de les actituds ideològicament immobilitistes i refractàries al progrés que comporten les noves estructures capitalistes del vuit-cents. La tendència moralitzant de l'autor, allunyada en aquest cas de qualsevol manifestació de sentimentalisme, conduirà l'evolució dels esdeveniments cap a una mort exemplar de l'Oleguer, qui, consegüentment amb la perspectiva de l'autor, es mereix que la figura que representa el nou proletariat acabi amb la seva vida. S'ha comentat insistentment el moralisme propi del conjunt de l'obra narrativa d'Oller. En aquest cas traspua en la caracterització dels personatges i les vicissituds que experimenten. Aquest moralisme, però, no es deslliga de la impassibilitat necessària d'un novel·lista que s'adscriu als corrents del realisme narratiu. Un aspecte aquest que queda reforçat amb la distància irònica que el narrador hi adopta en moltes ocasions.

Els cànons imperants en la crítica coetània reclamaven de la novel·la la còpia del natural amb l'aplicació amb més o menys fidelitat d'unes fórmules pròpies del realisme defensat per Zola. En aquesta novel·la Oller fa una síntesi personal que escapa en alguns aspectes a la rigidesa d'escola. Combina, així, dues coordenades temporals. Per una banda, l'obra reflecteix l'impacte de la industrialització que patí el món rural català durant la dècada dels cinquanta del segle XIX. Per l'altra, aquest fenomen és percebut a través de la perspectiva d'un ciutadà immers en el procés de canvi que experimenta la metròpoli de Barcelona durant els anys vuitanta, com ho és el mateix autor.

La vila de Pratbell, localització idealitzada on transcorre l'acció de la novel·la, viu l'endarreriment propi de la societat rural de meitat del segle XIX davant el progrés industrial que s'està desenvolupant. La novel·la documenta les transformacions socioeconòmiques que es produïren en el món rural, arran de la implantació de xarxes de comunicació que possibilitaren una ràpida vinculació de l'àmbit de producció amb els consumidors ubicats a la ciutat. L'arribada del ferrocarril a Pratbell esdevé en aquest sentit paradigmàtica. La desamortització, la utilització de fertilitzants minerals en els conreus, la despoblació del camp i, per altra banda, i en sentit positiu, la implantació d'explotacions mineres i d'una incipient indústria tèxtil i farinera constitueixen el rerefons sociològic de l'obra. L'inevitable xoc de mentalitats, evidenciat per la manifestació dels valors obsolets encarnats pels seus personatges enfront dels avenços que comporta la nova societat industrial, es posa al servei de les seves actituds reactives enfrontades al progrés. La recreació d'aquest marc històric, però, és filtrada per l'autor per tal d'accentuar-hi els comportaments més sòrdids i, a vegades, grotescos dels personatges.

La transcendència del localisme de l'obra rau en el tractament dels personatges pretesament universal i en la seva evolució. El subtítol de l'obra, «Estudi d'una passió» —amb la publicació de les *Obres completes* va ser suprimit per voluntat de l'autor— és prou indicatiu de la intencionalitat

inicial amb què Oller pretengué desemascarar, amb més o menys científicitat, els mòbils de la psicologia dels personatges. A partir de l'estereotip literari de l'avar, que gaudeix d'una forta tradició en la narrativa europea del segle XIX, Oller encarna l'avarícia en tres personatges que representen tres versions de la passió per la propietat. Els personatges queden versemblantment justificats a partir de la carnadura moral que els constitueix. L'avarícia no és vista aquí com un pecat sinó com una actitud patològica de l'individu com a conseqüència d'una situació econòmica de canvi —i, en aquest sentit, crítica—, que experimenta la societat del vuit-cents. Oller reelabora, així, l'estereotip de l'avar tot situant-lo en un medi concret amb una interpretació realista del tipus.

El desig apassionat del diner, com a símbol d'un afany desordenat d'adquirir riquesa per acumular-la, en moments culminants de l'obra arriba a generar en els personatges de la Tuies i l'Oleguer una perversa —per equivocada— eròtica. L'exemple frega l'esperpent. La identificació de l'Oleguer amb les runes del castell de la localitat esdevé una projecció de la decadència moral del personatge. La forma que adopta la seva mort està imbuïda d'un intens dramatisme expressat amb una plasticitat visual que inspirà els il·lustradors de successives edicions de l'obra. El temperament de l'autor accentua, així, l'alienació dels personatges en aquests moments culminants de l'obra. La combinació d'elements provinents del romanticisme, de la novel·la de fulletó i del simbolisme que actuen com a diferents solucions narratives, mai no afecten la perspectiva històrica que domina en l'obra. Contràriament, hi entren en joc per a intensificar els seus components socialment més patològics. La condensació, l'el·lipsi i les anticipacions, entre altres recursos propis del gènere, es posen amb efectivitat al servei d'una peça que possibilita múltiples lectures.